

Гальченко Вікторія Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук **Марков**
Михайло Миколайович

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ Й ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В процесі визначення та реформування питання щодо джерел кримінального права в Україні недостатньо уваги приділяється вивченню та порівнянню систем джерел кримінального права деяких світових країн. Серед таких країн є Данія та США. Більш доречним є ретельно вивчати розвиток кримінального права цих країн з метою можливості використання та застосування цього досвіду в Україні в процесі вдосконалення кримінального права, особливо щодо питання визначення джерел кримінального права України. Запроваджуючи щось нове, потрібно завжди намагатися вивчити досвід інших. Так само і при вдосконаленні питання щодо кримінального права, особливо стосовно визначення поняття та кола джерел кримінального права, їх послідовність в системі та значення та досвід зарубіжних країн у справі вирішення даного питання є для України вкрай важливим, особливо беручи до уваги сьогоденний криміногенний стан в нашій країні.

Поняття «джерело права» є одним з фундаментальних в загальній теорії права. Його вперше було введено у науковий обіг ще за часів Давнього Риму. Тіт Лівій у праці «Римська історія» назвав «Зако́ни XII таблиць» джерелами всього публічного і приватного права», оскільки вони вважалися давньоримськими правознавцями витоками права. Таке розуміння джерела права відповідає первинному лінгвістичному значенню слова «джерело», під яким розуміється те, що дає початок чому-небудь, звідки походить що-небудь. Дане твердження справедливе і безпосередньо пов'язаного з вирішенням основних теоретичних і практичних питань кримінального права. Формування неточних підходів до вивчення проблеми поняття джерела кримінального права може спричинити серйозні негативні наслідки, зокрема виникнення невірного уявлення про зміст і порядок реалізації кримінально-правових норм.

Дослідження джерел кримінального права ускладнюється тим, що поняття «джерело права» залишається все ж таки значною мірою неясним, в науці відсутнє загальноприйняте його визначення. Як наслідок, недостатньо вивчено і поняття джерела кримінального права. У кримінальному праві довгий час панувала точка зору, згідно якої єдиним джерелом кримінального права виступав Кримінальний кодекс. В результаті основним об'єктом дослідження став Кримінальний кодекс, його структура. А от інші джерела просто майже не розглядалися, але вони також містять велику кількість норм кримінального права. Проте є багато підстав вважати, що Кримінальний кодекс України – основне, але не єдине джерело кримінального права.

Більшість країн світу мають свою різну систему джерел кримінального права. Вони зазвичай відрізняються один від одного через ті або інші аспекти. Тому здається провести порівняльний аналіз системи джерел кримінального права на прикладі таких держав як Сполучені Штати Америки, Данії та України є досить цікавим і важливим для сьогодення нашого кримінального закону. Історично склалося, що США має правову систему, особливості якої полягають у федеральному устрої держави, наявності писаних конституцій, та специфіка соціально-економічного та політичного розвитку. Основними джерелами федерального кримінального законодавства є Конституція 1787 р., акти Конгресу, підзаконні акти. На відміну від України, де основним національним джерелом кримінального законодавства є Кримінальний кодекс України, в США переважає прецедентне право.

Розглянемо основні джерела кримінального права США:

1. Конституційні норми містять загальні положення, які визначають компетенцію законодавчих органів при прийнятті законів, у тому числі тих, що належать до сфери кримінального права, визначення окремих злочинів, а також основні приписи, які стосуються здійснення кримінального судочинства.

2. Ще одним джерелом американського кримінального права є статuti, або закони. Вони є результатом законодавчої роботи Конгресу США, законодавчих органів штатів, а також органів влади муніципалітетів. Виходячи з цього, виокремлюють федеральні статuti, статuti штатів і статuti муніципалітетів (ордонанси). При цьому останні 2 види поширюють свою дію лише на певній території – штату або муніципалітету, відповідно.

3. Загальне або прецедентне право традиційно залишається джерелом американського кримінального права. Прецедент, тобто рішення, яке в подальшому підлягає використанню при судовому

розгляді подібних справ, може створюватися судами будь-якого рівня, однак на практиці прецеденти, як правило, створюються письмовими рішеннями судів апеляційної інстанції.

4. Також є джерелом кримінального права США рішення контролюючих та регулюючих органів різного рівня – федеральних, наприклад, Федеральна комісія з торгівлі, Адміністрація з контролю за обігом наркотичних засобів тощо, їх підрозділів або самостійних органів на рівні штатів або місцевому рівні. Такі органи створюються на підставі статутів і наділяються повноваженнями видавати рішення для врегулювання того чи іншого питання у відповідній сфері суспільних відносин.

Відносно такої європейської країни як Данія, то її кримінальне право кодифіковане. Кримінальний кодекс 1930 р. став одним з найбільш помітних явищ в буржуазному кримінальному законодавстві першої половини ХХ ст. У ньому була зроблена спроба поєднати концепції «неокласичної» і соціологічної шкіл кримінального права [1]. У Кримінальному кодексі Данії 1930 р. передбачені досить широкі межі суддівського розсуду. Він припускав застосування кримінального закону за аналогією, що мотивувалося прагненням уникати детальних описів складів злочину (аналогія допускалася і у попередньому Кримінальному кодексі 1866 р., але тоді вона виправдовувалася можливими пропусками). Поряд із заходами покарання у Кримінальному кодексі 1930 передбачені переміщення в робітничий будинок та інші «заходи безпеки» для деяких категорій правопорушників. Цим кодексом була введена примусова кастрація, але на практиці вона не використовувалась. Смертна кара в Данії скасована в 1978 році [2]. У Данії немає особливого пакета антикорупційних законів. Спеціальні склади корупційних злочинів у цій державі включені до кримінального законодавства, основу якого становить Кримінальний кодекс Данії. У статтях 122 та 144 КК Данії від 1994 року передбачена кримінальна відповідальність як за активне, так і пасивне хабарництво осіб, які обіймають державну посаду чи виконують державну функцію [3].

Щодо джерел кримінального права України, крім Кримінального кодексу України 2001 року, ще виділяється Конституція України як концептуальна база всього законодавства України, у т.ч. й кримінального законодавства. Так норми кримінального права повинні повністю відповідати положенням Конституції України. Також до джерел кримінального права України відносяться й рішення Конституційного Суду України у випадку визнання ними неконституційності кримінально-правових законів (ст. 152 Конституції України). Невідповідність законів про

кримінальну відповідальність Конституції України, а також порушення встановленою Конституцією України процедури їх розгляду, прийняття або набрання ними чинності, спричиняють визнання їх Конституційним Судом України у встановленому порядку неконституційними.

Отже, можна зробити висновок, що дослідження джерел кримінального законодавства України й деяких зарубіжних країн дозволило: встановити і виявити загальне та спеціальне в системах кримінального права, а також дослідити особливості структури кримінально-правової області в зазначених країнах. Було виявлено, що чинне кримінальне законодавство України й кримінальне законодавство США та Данії характеризуються множинністю і комплексністю своїх джерел, що обумовлене особливостями як історичного розвитку, а також особливості правозастосування.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право. URL: <http://www.zen.in.ua/d/dan%D1%96ya-korol%D1%96vstvo-dan%D1%96ya/krim%D1%96nalne-pravo>.
2. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / под ред. А. Я. Сухарева. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2003.
3. Кримінальний кодекс Данії 1994 року. URL: <http://www.oecd.org>.